

והנה אנחנו מאלמים אלמים בתוך השדה והנה קמה אלמתי וגם נצבה והנה תסבינה אלמתיכם ותשתחווין לאלמתי (לו), (ז)

קמה אלומתי, נזקפה. וגם נצבה, לעמוד על עמדה נזקפה (כ"ט"י).

ול"נ קמה פרושו עמדה שהייתה שוכבת ועמדה, ואילו ניצבה פרושו נזדקפה, שדרך האלומה העומדת להיות ראשי השיבולין נכפפין לכל צד ואילו היא נזדקפה. ועל זה אמרו לו, המלך תמלוך עלינו אם משול תמשול בנו, כי הקימה משאר האלומות השוכבות, מורה ע"ז שנבחר מאחיו להיות מלך עליהם. ואילו הזקיפה, מורה על תקיפותו שיהיה רודה ומושל בהם בחזקה, כמ"ש (בראשית מב, ז) וידבר אתם קשות וכל הענין. (וע' בחי' הגרי"ז דהשתחואה ראשונה היתה בכפיה, דרך ממשלה, ואילו אח"כ כשאמרו הננו לך לעבדים היה מלוכה ברצון).

ויספר אל אביו ואל אחיו ויגער בו אביו ויאמר לו מה החלום הזה אשר חלמת הבוא נבוא אני ואמך ואחיך להשתחות לך ארצה (לו, י).

בשפתי חכמים פירש, שמה שלא סיפר לאביו את חלומו הראשון, הוא מפני שכבר פתרו לו אחיו לטובה כי מלוך ימלוך, אבל בחלום השני שלא פתרו לו אחיו, סיפר אותו גם כן לאביו למען יפתור אותו לטובה, ודוחק.

והנראה עוד, כי בחלום הראשון לא הוזכר אביו, ולכן לא סיפר ליעקב, אבל בחלום השני הרי הוזכר גם אביו וכמו שפתר לו אביו הבוא נבוא אני וגו' (ועיין ברמב"ן).

וימצאהו איש והנה תעה בשדה וישאלהו האיש לאמר מה תבקש (לו, טו).

וימלאהו איש, זה גבריאל (כ"ט"י).

יבואר בזה משאח"כ (לו, טז) הגידה נא לי איפה הם רועים. שכבר עמדו המפרשים (א.ה. עי' אור החיים) ע"ז, שהיה לו לומר הגידה נא לי אם ידעת איפה הם רועים, ועכצ"ל שהיה מלאך ודו"ק.

ויאמר האיש נסעו מזה כי שמעתי אמרים נלכה דתינה וילך יוסף אחר אחיו וימצאם בדתן (לו, יז).

הסיעו עלמנו מן האחוה (כ"ט"י).

וצ"ב, מנלן שבזה שנסעו משכם, משמע שנסעו מן האחוה.

אך הענין, כי שכם הוא חלקו של יוסף כמ"ש (מח, כב) ואני נתתי לך שכם אחד וגו' ולכן משנאתם אליו לא יכלו לרעות בחלקו ונסעו משכם.

ויראו אתו מרחק ובטרם יקרב אליהם ויתנכלו אתו להמיתו (לו, יח).

אוחו – כמו אוחו, עמו, כלומר אליו (כ"ט"י).

וקשה, א"כ לכתוב אליו.

אך הענין כמו שיתבאר הכתוב לקמן פר' ויחי (מט, ז), כי באפס הרגו איש וברצונם עקרו שור, כי היה הפרש בין הריגת אנשי שכם שהיה בעידן ריתחא ושעת חמום, וע"כ אמר באפס. ובין מכירת יוסף שזה היה בישוב הדעת, וברצונם, עקרו שור (א.ה. עי' רמב"ן שם).

ובזה יובן מ"ש ויתנכלו וגו' ויאמרו איש אל אחיו הנה בעל החלומות הלזה בא ועתה לכו ונהרגהו וגו', שהרי תמות, שמשמע מזה שאף המאמר הנה בעל החלומות הלזה בא, הוא חלק מן ההתנכלות, ולא היה צ"ל אלא ויאמרו לכו ונהרגהו, או לכתוב מקודם ויראו אתו מרחוק ויאמרו איש אל אחיו הנה בעל החלומות הזה בא ובטרם יקרב אליהם ויתנכלו אליו להמיתו ויאמרו לכו ונהרגהו?

אך הענין, כי לא היה להם הכנה נפשית להריגה והרגיו בעצמם את הכעס במה שאמרו הנה בעל וגו', וז"ש ויתנכלו אותו שמלאו עצמם נכלים עמו, פי' על ידו. שהכניסו זכרון כעסם עליו לתוך לבם שמתוך כך יבאו לידי כח נפשי להרגו.

והבור ריק אין בו מים (לו, כד).

דרשו חז"ל (שבת כא, א) ת"ל אין בו מים, מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו. ונראה דסמכו עה"פ (דברים ה, טז) המוליכך במדבר וגו' נחש שרף ועקרב וצימאון אשר אין מים (א.ה. עי' שפתי חכמים).

ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע כי נהרג את אחינו וכפינו את דמו (לו, כו).

ארז"ל, דאחי יוסף דנוהו למיתה. ונראה ראייה לזה, דיהודה אמר להם מה בצע כי נהרג את אחינו.

ועי' במהרש"א פ"ק דסנהדרין (ו, ב) דהקשה מפני מה לא הזכיר להם יראת שמים, וכדרך שאמר יוסף את האלקים אני ירא.

אלא הענין, כי הבא לחטוא מחמת שגבר עליו היצה"ר אפשר למנעו בהזכרת יר"ש, אבל הטועה ונדמה לו שכוונתו לש"ש לא מהני לו זה. אבל כשמזכיר לו חשבון של שכר והפסד בעוה"ז דוקא עי"ז אפשר למנעו, כי בשיקול של יר"ש בכיכול יש כח גדול לנגיעה ושוחד וכו'.

ויעברו אנשים מדינים סחרים וימשכו ויעלו את יוסף מן הבור וימכרו את יוסף לישמעאלים בעשרים כסף ויביאו את יוסף מצרימה (לו, כח).

בבעה"ט, וימשכו ב' במסורה. הכא, ואידך (ירמיה לח, יג) וימשכו את ירמיהו בחבלים ויעלו וגו', שנפרע מירמיהו מה שעשו ליוסף עכ"ל.

ותמוה, הלא ירמיהו היה מזרע יוסף, כדאמרין בפ"ק דמגילה (יד, ב) שהיה מבני בניה של רחב הזונה דאיגירא ונסבה יהושע ע"ש, ומהיכ"ת יפרע ממנו מה שעשו ליוסף. וי"ל עפ"מ שארז"ל (מדרש שוח"ט משלי פ"א) וכן הוא בפיוט ליו"כ, דעשרה הרוגי מלכות נהרגו על מכירת יוסף ע"י אחיו שהיו עשרה. והקשה רבינו בחיי בפרשת וישב, הלא ראובן לא חטא במכירת יוסף. ותירץ דאח"נ ראובן אינו בכלל מנין העשרה, אלא יוסף עצמו נמנה במקומו, שהוא ג"כ חטא, בזה שגרם לאחיו קנאה ושנאה, וא"ש דברי בעה"מ.

וא"ש בזה גם מ"ש רש"י בפ' חנוכה המוזכר (במדבר ז' כ"ב) בשם ר' משה הדרשן, שעיר עזים לכפר על מכירת יוסף. וקשה אפרים ומנשה למה הקריבו, ולמש"נ א"ש.

ויהי בעת ההוא וירד יהודה מאת אחיו ויט עד איש עדלמי וישמו חירה (לה, א).

פרשת יהודה מפסקת בענין מכירת יוסף. הענין, כי כבר כתב הרמב"ן עה"פ הוציאוה ותשרף (לה, כד) וז"ל, שהיה יהודה קצין שומר ומושל בארץ, והכלה אשר תזנה עליו וכו' כמבזה את המלכות, ועל כן כתוב ויאמר יהודה הוציאוה ותשרף, והנה כתיב בדברי הימים (א, ה, א-ב) כי ראובן היה צריך להיות לו בכורה ומלכות ובהללו יצועי אביו ניתנה בכורתו ליוסף, ויהודה גבר באחיו. וע"ז בא כאן הכתוב לספר השתלשלות ב' דברים אלו.

ובאופ"א יש לבאר בהקדם מ"ש הזהר (ח"א קפה, ב) במעמו של ראובן שאמר השליכוהו הכורה ולא ימסרוהו לידי אדם הוא, כדי להנצל מידי בעל בחירה קשה ומוטב הוא לימסר דינו לשמים. והנה ביע"ד ובלוחות עדות כ' לפרש דברי חז"ל (מגילה יא). בקום עלינו אדם, אדם ולא מלך. כי מש"כ הזהר איירי רק בהדיוט אבל מלך שאני דלב מלכים כו' ביד ה'.

והנה יהודה היה מלך, ועצתו היה בלא בחירה. שאל"כ יקשה על יהודה איך עשה כן להוציא את יוסף מדין שמים ולהחזירו לבעלי בחירה, אלא זה גופא היו כבר עצות מרחוק ממסבב הסבות כמ"ש בקרא לקמן לא אתם שלחתם אותי הנה. וזהו מה שבא הכתוב להראות היאך כל מעשי יהודה היו בלא בחירה אלא לב מלך כמ"ש הרמב"ן.

ויאמר יהודה תקח לה פן נהיה לבוז הנה שלחתי הגדי הזה ואתה לא מצאתה (לה, כג).

ברמב"ם (פ"א אישות הל' ד'), קודם מ"ת היה אדם פוגע אשה בשוק וכו', וכתב ע"ז הה"מ זה פשוט ומעשה יהודה ותמר יוכיח עכ"ל.

ותמוה, א"כ למה כתיב ויאמר יהודה תקח לה פן נהיה לבוז, מאי גנאי יש בדבר.

וי"ל דהנה בבעה"ט (שם יח) עה"פ חותמך ופתילך כתב, ופתילך, תפילך. הפתילים, התפילים עכ"ל. ועי' ברכות (כג, א) מעשה בתלמיד אחד שהניח תפיליו בחורין הסמוכים לרשות הרבים ובאת זונה אחת ונטלתן ובאת לבית המדרש ואמרה ראו מה נתן לי פלוני בשכרי, כיון ששמע אותו תלמיד כך, עלה לראש הגג ונפל ומת, ע"ש. וא"כ הגנאי הוא שנתן תפילין ערבון לזונה.

ורמו לדבר, יהודה תקח לה פן נהיה ר"ת תפילין.

ויהי כהיום הזה ויבא הביתה לעשות מלאכתו ואין איש מאנשי הבית שם בבית (לט, יא).

ארז"ל בסוטה (י, ב), אמר רב הנין בר ביזנא א"ר שמעון חסידא יוסף שקדש ש"ש בסתר זכה והוסיפו לו אות אחת משמו של הקדוש ברוך הוא דכתיב עדות ביהוסף שמו. ובהרצ"ח שם כתב וז"ל, מכאן הוציא הרמב"ם (פ"ה יסוה"ת הל' י') וז"ל כל הפורש מעבירה או עשה מצוה לא מפני דבר אלא מפני הבו"ת כמניעת יוסף הצדיק מאשת רבו הרי זה מקדש את ה' עכ"ל.

ואכתי לא דמי דביוסף היה שם עכ"פ אשת אדוניו וקידש ש"ש בפניה משא"כ בינו לבין עצמו מה שייך קידוה"ש וצ"ע.

ויחלמו חלום שניהם איש חלמו בלילה אחד איש כפתרון חלמו המשקה והאפה אשר למלך מצרים אשר אמורים בבית הפהר (מ, ה).

לכא' לא הוצרך כל ענין חלום שר האופים והרי היה מספיק חלום שר המשקים, והוא יזכירו לפני פרעה, או היה אפשר להיות שניהם לטוב ולא ששר האופים יתלה. אך הענין, כי רק זה הפתרון של חלום שר האופים, הראה לפרעה על גודל כוחו של יוסף בפתרון חלומות, כי לפתור לטובה אינו כ"כ ריבואתא ומה שיתקיים י"ל שהיה מקרה, אבל שיאמר יוסף לשר, ישא פרעה את ראשך וכו' ותלה אותך וגו' שהם דברים קשים כגידים בלא לפחד שמא למחר יחזור לשררתו ויתנקם בו זהו הריבואתא. ועי' משך חכמה (מ, ב).

ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו (מ, כג).

וצ"ב מהו כפילות הלשון, ולא זכר ווישכחהו.

ונראה פי', כי כל אותו זמן שעוד לא שכחו לא שם לב להעלותו על לבו, ומשום כך שכחו. שאילו היה מעלה על לבו היה הזכרון מתחדש לו.

והנה זמן שכחה הוא י"ב חודש כנודע בס' החינוך גבי זכירת עמלק. והנה שנתיים ימים ארכו הדברים, והיינו שמשך השנה הראשונה לא העלהו על לבו אף פעם, וממילא שכחו בסוף אותה שנה. ונמצא שאח"כ היה שכוח ממנו משך שנה תמימה.

והנה, וישכחהו בגי' שנה.